A survey was conducted of a partisan bunker (Fig. 6) and dugout site in Globiai Forest (Jurbarkas District), three bunker sites (Figs. 7, 8) in Šimkaičiai Forest (Jurbarkas District), and two bunker sites (Figs. 9, 10) in Mumšilis and Šaukotas Forests (Radviliškis District). The historical site of the Sakalauskas (later Šimkas) farmstead was determined in Gankiai (Radviliškis District) and the death place of the partisan Kokštas in Šilai (Radviliškis District). An unsuccessful search was conducted for the place where the remains of partisan Petras Stankus-*Gruodis* were buried in Lapgiriai Forest (Jurbarkas District), partisan camp and battle sites in Bargailiai Forest (Radviliškis District), partisan meeting and death sites in the fields of Šaukotas I village (Radviliškis District), and places where partisan archives were buried in Plauginiai Forest (Raseiniai District) (Fig. 11).

During a survey conducted in Ustronė (Širvintos District) to search a site suspected of being the location of buried partisan archives and a bunker, ten of finds were discovered. A German antitank mine box (Fig. 12) with Third Reich and interwar Lithuanian medals-awards (Fig. 13), shreds of women's clothing, and remnants of partisan documents and newspapers attest that the archives had existed at this site but had been removed at some point. A pottery jar, which was sealed with a bowl and contained a secret, a disassembled radio transmitter (Figs. 14, 15), was discovered in the yard of the farmstead of former partisan supporter S. Bagdonavičius. The remains of a Second World War Russian helmet were discovered beside the partisan bunker.

Gediminas Petrauskas, Vykintas Vaitkevičius, Aistė Petrauskienė, Ernestas Kuckailis

Užpelkių miško kautynių vieta

2017 m. rugpjūtį LLKĮS ir VU IF surengė šeštąją akademinio jaunimo vasaros stovyklą-seminarą „Laisvės kovų atmintis“. Stovyklos metu buvo tęsiami 1949 m. rugpjūčio 13 d. Užpelkių miško kautynių vietos (Radviliškio r., Grinkiškio sen.) archeologiniai žvalgymai (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 587–592; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 506–509; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 444–450). Aptikti radiniai perduoti saugoti į ŠAM.

Ekspedicijoje buvo renkami archeologiniai duomenys apie kautynes, siekta atkurti jų eigą. 2017 m. žvalgymų tikslas – partizanų stovyklavietę supusio MGB kariuomenės žiedo R dalies paieška. Išsamūs žvalgymai surengti į R nuo 2016 m. žvalgyto ploto. Prie jo buvo prijungtas stačiakampis 54–61 m ilgio Š–P kryptimi, 40–43 m pločio V–R kryptimi plotas (beveik 2400 m^2), kuris buvo padalintas į lygiagrečias 2–3 m pločio juostas. Į 6 grupes pasidalinę žvalgymų dalyviai metalo ieškikliais ieškojo partizaninio karo laikotarpio radinių: šovinių, tūtelių, kulkų, granatų skeveldrų, kitų su partizanų stovyklaviete ir kautynėmis susijusių daiktų. Iš viso žvalgant aptikti 46 ypatieji radiniai.

Apibrėžto ploto žvalgymai lauktų rezultatų nedavė, dėl tankiai augančių lazdynų sąlygos žvalgyti nebuvo palankios. Šiame plote aptikti vos du radiniai: keturkampė amunicijos dirželio sagtis ir 54x7,62 mm R kalibro (?) šovinio kulka. Dėl šios priežasties toliau žvalgyta keliomis kryptimis. Surengti 2016 m. apčiuoptų tarybinių pajėgų pozicijų aplinkos žvalgymai, ieš-

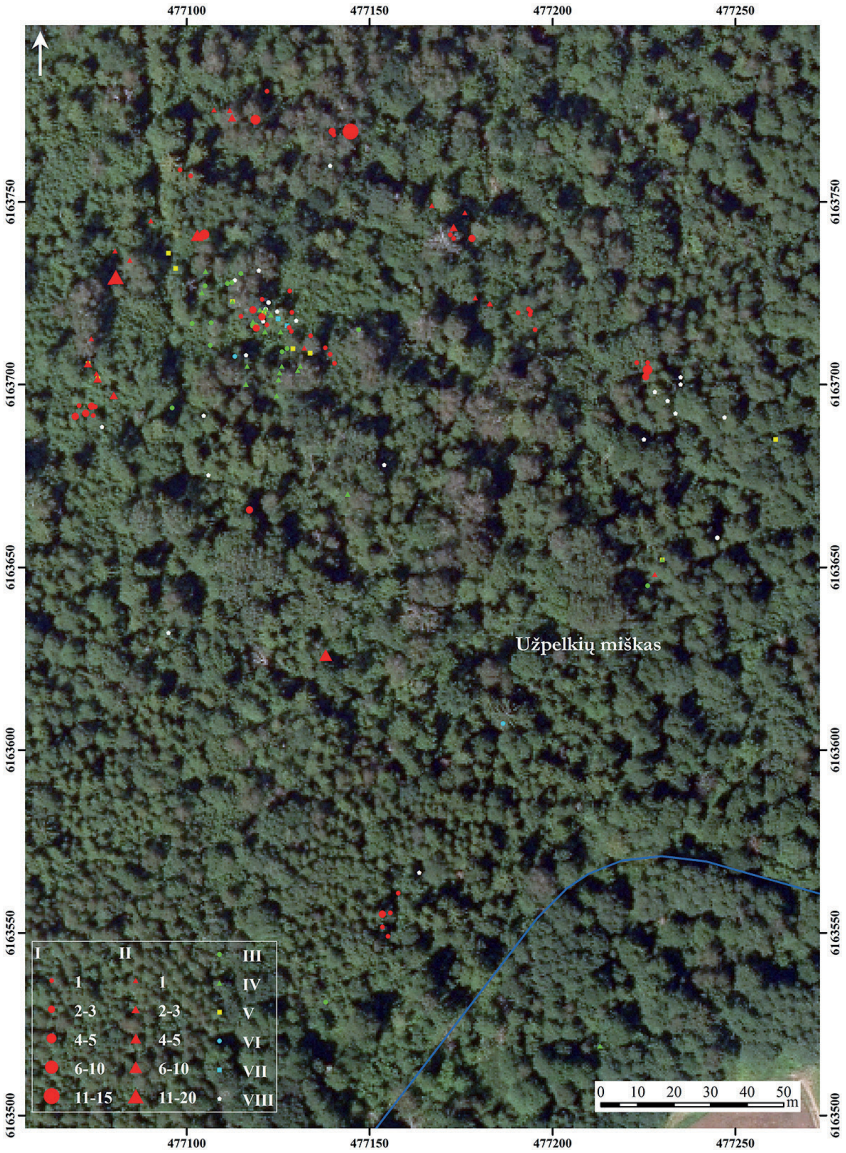

1 pav. Užpelkių miško kautynių vietos situacijos planas: I – rusiškų šovinių tūtelės (25x7,62 mm); II – rusiškų šovinių tūtelės (54x7,62 mm); III – rusiškų šovinių kulkos (25x7,62 mm); IV – rusiškų šovinių kulkos (54x7,62 mm); V – neiššauti rusiški šoviniai; VI – vokiškų šovinių tūtelės; VII – neiššauti vokiški šoviniai; VIII – kiti radiniai. G. Petrausko brėž.

Fig. 1. situation plan of the Užpelkiai Forest battle site: I – empty Russian cartridges (25 x 7.62 mm); II – empty Russian cartridges (54 x 7.62 mm); III – Russian bullets (25 x 7.62 mm); IV – Russian bullets (54 x 7.62 mm); V – Russian cartridges; VI – empty German cartridges; VII – German cartridges; VIII – other finds.

kota partizanų atsitraukimo krypties į P, PV ir PR nuo partizanų stovyklavietės, dar kartą patikrinta 2016 m. iššvalgyta stovyklavietės teritorija. Nesilaikant griežtos žvalgymų trajektorijos, daugiau dėmesio skirta radinių koncentracijoms, mažiau – tarpams tarp jų. Radinių aptikta 235x190 m dydžio teritorijoje (apie 4,465 ha).

Žvalgant MGB kariuomenės pozicijų vietą, 15–40 m į ŠR ir 45–80 m į R nuo išsamiai iššvalgyto ploto aptikti 27 radiniai. Tarp jų vyrauja šaudmenys: 10 pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ ir 7 54x7,62 mm kalibro šovinių tūtelės, po vieną pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ ir 54x7,62 mm kalibro šovinio kulką. Pirmajam ginklui skiriamas nepanaudotas 25x7,62 mm kalibro, karabinui „Mosin" arba pusiau automatiniam šautuvui SVT – neiššautas 54x7,62 mm kalibro šovinys. Be šių radinių, minėtinos masyvi apskrita ir keturkampė amunicijos dirželių sagtys, aliumininis katiliukas (?), du bato pasagėlių fragmentai ir cilindro formos neaiškios paskirties dirbinys.

Apie 135–150 m į PR nuo partizanų stovyklavietės aptiktos dvi pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ šovinių tūtelės papildo 2016 m. šioje vietoje rastų to paties ginklo tūtelių skaičių. Prie šių radinių reikia pridėti 65–75 m į PR nuo jų, kitame, kairiajame, Srauto krante rastą 54x7,62 mm kalibro šovinio kulką. Šį Užpelkių miško pamiškėje surastą radinį nuo Šarkučių (dabar – Medeliukų) kaimo laukų skiria vos 25 m atstumas.

Darkart tikrinant 2016 m. iššvalgytą plotą, rastos dvi pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ ir dvi 54x7,62 mm kalibro šovinių kulkos. Į V nuo šio ploto aptikta 54x7,62 mm kalibro šovinio tūtelė ir neiššautas 25x7,62 mm kalibro šovinys, į R nuo jo – pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ šovinio kulka. Dėmesį atkreipia 15 m į P nuo išsamiai iššvalgyto ploto surastos 6 į dvi krūveles pabirusios 54x7,62 mm kalibro šovinių tūtelės. II Pasaulinio karo įvykius liudija nedidelio kalibro (iki 100 mm) artilerijos sviedinio skeveldra.

Užpelkių miško kautynių vietos žvalgymai patvirtina 2016 m. archeologinių žvalgymų rezultatus, leidžia nustatyti tikslią kautynių vietą ir atkurti jų eigą (1 pav.). Žvalgyto ploto R dalyje aptikti du šaudmenų telkiniai laikomi MGB kariuomenės apsupties R žiedo dalimi. Žvalgant rastos šovinių tūtelės liudija, kad iš R pusės į partizanų stovyklavietę iššauta ne mažiau kaip 10 šūvių pistoletu-kulkosvaidžiu PPŠ ir 7 karabinu „Mosin" arba automatu SVT (pridėjus 2016 m. aptiktus radinius, mažiausias iššautų šovinių skaičius atitinkamai siekia 17 ir 9). Tarybinius kareivius nuo stovyklavietės skyrė 45–90 m, o tarp šovinių tūtelių surastas dvi pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ ir vieną 54x7,62 mm kalibro šovinio kulką reikia laikyti partizanų šūvių į priešininkus įrodymu.

Apsupties žiedo PR dalyje surastos dvi amunicijos dirželių sagtys ir dviejų bato pasagėlių fragmentai pagrįstai laikomi MGB kareivių uniformos detalėmis (prie pastarųjų radinių reikia pridėti 2016 m. aptiktą bato pasagėlės dalį). Tačiau tame pačiame telkinyje aptikto katiliuko (?) ryšys su likusiais radiniais išlieka neaiškus – tai greičiausiai XX a. II pusės medžiotojų palikimas.

Dar sykį žvalgytoje partizanų stovyklavietėje rastos dvi pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ ir dvi 54x7,62 mm kalibro šovinių kulkos čia atskriejo iš ją supusių MGB kareivių ginklų. Dviejų kareivių poziciją apsupties žiedo V dalyje nurodo į V nuo šių radinių rastas neiššautas 25x7,62 mm kalibro šovinys ir 54x7,62 mm kalibro šovinio tūtelė. Remiantis Lauryno Mingėlo-*Džiugo* nupiešta Užpelkių miško kautynių schema (žr. *ATL 2014 metais*, 2015, p. 588, 1 pav.), apie 80 m į PR nuo stovyklavietės dviejose krūvelėse ras-

tos 54x7,62 mm kalibro šovinių tūtelės leidžia kalbėti apie 6 tarybinių kareivių iššautus šūvius. Panašiai reikėtų vertinti dar už beveik 80 m į PR surastą pistoleto-kulkosvaidžio PPŠ šovinio tūtelę, kurią pridėjus prie 2016 m. viename radinių telkinyje aptiktų tūtelių, iš šio ginklo iššautų šūvių skaičius siekia 7.

L. Mingėlo schemoje pažymėta, kad prasidėjus kautynėms partizanai traukėsi ŠR kryptimi, tačiau susidūrę su priešininkais, pasuko į PV, kiek vėliau – į P, o dar vėliau – į V. Dvi šovinių tūtelių sankaupos apsupties žiedo neapjuostose stovyklavietės prieigose sutampa su schemoje nubraižytu partizanų judėjimu PV ir P link, čia, anot L. Mingėlo, „pastebėtų" ir, kaip rodo archeologiniai radiniai, juos apšaudžiusių kareivių pozicijomis. Likusių partizanų bandymą trauktis į P sustabdė tarybinių kareivių šūviai. Nors archeologijos duomenys apie kautynių baigtį nieko konkretaus nepasako (atsitraukdami partizanai daugiau nešaudė), L. Mingėlo schema nurodo, kad Vytautas Kuzmickas-*Sakalas*, Pranciškus Prūsaitis-*Laputė*, Viktoras Šniuolis-*Vytvytis* ir sunkiai sužeistas šios schemos autorius, vakaruose kirtę kvartalinę liniją, dingo iš MGB kareivių akiračio ir sėkmingai pasitraukė iš miško.

The Site of the Užpelkiai Forest Battle

In 2017, the LLKĮS continued the field survey of the site of the 13 August 1949 Battle of Užpelkiai Forest (Radviliškis District, Central Lithuania). The expedition sought the E part of the MBG army ring encircling the Lithuanian partisan campsite. Almost 2400 m^2 were surveyed and finds were discovered in a 235 x 190 m area (roughly 4.465 ha).

A total of 46 finds were uncovered during the survey. The Russian cartridges, cartridge cases, and bullets attest to the Battle of Užpelkiai Forest, the two ammunition belt buckles and pieces of two boot heel plates to the soldiers of the MGB army surrounding the partisan campsite. The shrapnel from an artillery shell points to events of the Second World War and the small aluminium pot (?) to the activities of forest hunters in the second half of the 20th century.

The field survey allowed the location of the partisan campsite, the location and size of the Užpelkiai Forest battle site, the recreation of the MGB army positions, the course of its attack and the partisan resistance, and various other details of the battle to be precisely determined (Fig. 1).

Justinas Račas

Nidos švyturio statinių kompleksas

Neringos savivaldybės administracija 2017 m. įregistravo Nidos švyturio statinių kompleksą (UK 41559) kultūros vertybių registre, todėl nori patikslinti senojo Nidos švyturio vietą ir ją pažymėti bei galbūt ateityje atlikti archeologinius švyturio tyrimus. Ieškant senojo švyturio vietos, pasirinktas neintervencinis archeologinių žvalgymų būdas – tyrimai georadaru. Tyrimus atliko UAB „Geonovus" specialistai.

XIX a. II pusėje buvo pradėti Urbo kalno apželdinimo darbai, o 1871 m. ant šio kalno – vienos aukščiausių Nidos kopų, buvo paskirta vieta Nidos švyturiui. Statybos Prūsijos karaliaus potvarkiu pradėtos 1873-aisiais, o 1874 m. ant Urbo kalno jau stovėjo 23 m aukščio aštuonbriaunis raudonų plytų mūro švyturys, kurio besisukantis žibintas pradėjo šviesti 1874 m. spalio 20 d. Matyt, panašiu metu įrengtas ir